Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

Кафедра загальної та регіональної географії

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

підготовки _____бакалавра_____

спеціальність_____106 Географія_____

освітньо-професійна програма _Географія_____

Суми – 2019

Розробники програми:

кандидат географічних наук, доцент Корнус Олеся Григорівна,
кандидат географічних наук, ст. викл. Данильченко Олена Сергіївна

Наскрізна програма практики розглянута і схвалена на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № ___1__ від “___29__” ___серпня_____ 2019 року.

.

Обговорена та рекомендована до затвердження на засіданні науково-методичної комісії природничо-географічного факультету
Протокол № ___1__ від “__30___” ____серпня_____ 2019 року.

Наскрізна програма практики розглянута на засіданні вченої ради університету
Протокол № __5___ від “_23____” ___грудня_____ 2019 року.

І. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Місце практики в професійній підготовці випускника

Практика студентів закладів вищої освіти (ЗВО) України є невід'ємною складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців. Вона спрямована на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами за час навчання, набуття і удосконалення практичних навичок і умінь за відповідною спеціальністю.

Наскрізна програма практики студентів за спеціальністю 106 Географія (ступінь вищої освіти – бакалавр) є основним навчально-методичним документом, який визначає усі аспекти проведення практик. Вона забезпечує єдиний комплексний підхід до організації практик, їх системність, неперервність і послідовність навчання студентів.

Мета практичної підготовки

Мета практичної підготовки полягає в оволодінні студентами сучасними методами польових досліджень та вміннями і навичками, необхідними для самостійних досліджень та систематичного використання краєзнавчого матеріалу в професійній діяльності. Проведення практики має на меті забезпечити закріплення суттєвих теоретичних знань і досягнення наступних цілей:

1. Ознайомлення та набуття навичок роботи з метеорологічними, топографічними та іншими приладами, які використовуються під час польових досліджень, а також оволодіння методами спостереження, опису, ідентифікації, класифікації, картографування природних та соціально-економічних географічних систем.
2. Набуття навичок проведення необхідних спостережень й експериментів, первинної обробка статистичних даних.
3. Набуття навичок аналізу і прогнозування розвитку підприємства (установи, організації), складання аналітичних записок та підготовка до виробничої діяльності.
4. Вміння організовувати апробацію ідей та задумів наукового дослідження.

5. Виховання у студентів творчого, дослідницького підходу до наукової діяльності.
6. Формування потреб у самоосвіті, самовихованні та підвищенні своєї кваліфікації.

Завдання практики

Під час проходження всіх видів практики студент-практикант повинен виконати наступні завдання:

1. Навчитися користуватися спеціальними приладами та вміти правильно застосовувати їх при різних видах географічних досліджень; вміти самостійно вести візуальні спостереження, виконувати польові вимірювання, вести записи у польовому журналі, робити необхідні теоретичні висновки та географічні прогнози; вміти виконувати графічні і картометричні роботи.
2. Формування у студентів професійних умінь та навичок проведення науково-дослідної діяльності, застосування на практиці методів географічних досліджень.
3. Вивчення організаційної структури підприємств чи установи та знайомство у безпосередніх умовах з виробничим процесом і технологічним циклом виробництва, відпрацювання вмінь і навичок зі спеціальності.
4. Одержання досвіду вирішення практичних задач, що вимагають застосування професійних знань і вмінь фахівця.
5. Проведення необхідних спостережень (анкетування, опитування) та експериментів, первинної обробка статистичних даних.
6. Виконання конкретного обсягу роботи на робочому місці з метою закріплення професійних навичок.
7. Набуття навичок аналізу і прогнозування розвитку підприємства (установи, організації), складання аналітичних записок та підготовка до виробничої діяльності.
8. Організовувати апробацію ідей та задумів наукового дослідження.

Вміння студентів

Під час проходження всіх видів практик студент повинен оволодіти навичками науково-дослідницької та професійної діяльності.

1. Вміти використовувати професійно-профільовані знання й практичні навички з фізичної, економічної, соціальної, політичної географії для дослідження природних явищ і процесів.
2. Вміти здійснювати картографічний аналіз територій та акваторій.
3. Вміти використовувати професійно-профільовані знання й практичні навички для вирішення практичних завдань в галузі географії.
4. Вміти використовувати професійні знання, уміння й навички в галузі географічних наук та управління соціально-економічним розвитком території.
5. Вміти робити необхідні теоретичні висновки та географічні прогнози; вміти виконувати графічні і картометричні роботи.
6. Вміти здійснювати науково-дослідну діяльність із застосуванням методів географічних досліджень;
7. Вміти критично аналізувати, оцінювати та прогнозувати природні та суспільні явища і процеси.
8. Вміти планувати, організовувати та проводити стаціонарні і польові географічні дослідження та спостереження.
9. Вміти аналізувати, порівнювати, картографувати основні показники, що характеризують діяльність підприємств, організацій та установ.
10. Вміти аналізувати результати проведеного дослідження, формулювати висновки і рекомендації;

ІІ. ВИДИ ТА ТЕРМІНИ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Відповідно до навчальних планів, які затверджені Вченою радою, уведено наступний порядок проходження студентами-географами практики відповідно до першого рівня вищої освіти – бакалавра:

- **навчальна практика з географії** з відривом від навчання (9 тижнів у 2,4,6 семестрах – протягом травня, червня);
- **виробнича практика** на підприємстві (установі) з відривом від навчання (8 тижнів у 8 семестрі – протягом лютого, березня).

ІІІ. БАЗА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК

- для навчальної практики з географії – м. Суми, околиця міста Суми, Сумська область, Карпатський регіон, південь України, кафедра загальної та регіональної географії СумДПУ імені А.С. Макаренка;
- для виробничої практики на підприємстві (установі) – підприємства та організації м. Суми та Сумської області, з якими укладені договори про проведення виробничої практики.

IV. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИКИ

Керівники практики від кафедр забезпечують організацію і проведення практик відповідно до навчального плану, наскрізної і робочих програм практик, проводять інструктажі студентів та контролюють дотримання ними правил техніки безпеки, контролюють проходження практики, оцінюють її результати відповідно до поданих студентами звітів.

Навчальна практика з географії складається з 3-х етапів: підготовчого, польового та камерального. Перед початком навчальних практик керівником практики проводиться настановне заняття на якому обговорюється організаційні питання проведення практики, план польових робіт, форма звітності, поділ на бригади. Після закінчення польового етапу студенти за даними польових щоденників складають та оформляють звіт з навчальної практики.

V. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Підсумки навчальних та виробничої практик підводяться груповими керівниками практики і обговорюються на засіданні кафедри, яка її забезпечує, або на педагогічній звітній конференції.

VI. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

1. Навчальна практика з географії проводиться з відривом від навчання протягом травня, червня (9 тижнів) у 2,4,6 семестрах. Базою проходження практики є м. Суми, околиця міста Суми, Сумська область, Карпатський регіон та південні регіони України, кафедра загальної та регіональної географії СумДПУ імені А.С. Макаренка.

Мета практики: оволодіти сучасними методами польових досліджень та провідними методами глибокого комплексного географічного вивчення особливостей просторового поєднання природних територіальних і соціально-економічних систем, навчити студентів користуватися ними у складних польових умовах.

Завдання практики є наступними:

1. **З**акріпити теоретичні знання, отримані студентами під час лекційних, лабораторних, практичних занять з нормативних географічних дисциплін, а також закріпити та удосконалити практичні навички і уміння за відповідною спеціальністю.
2. Навчитися користуватися спеціальними приладами і туристичним спорядженням та вміти правильно застосовувати їх при різних видах географічних досліджень та краєзнавчо-туристичних заходів.
3. Вміти самостійно вести візуальні спостереження, виконувати польові вимірювання, вести записи у польовому журналі, робити необхідні теоретичні висновки та географічні прогнози.
4. Навчитися складати туристичні маршрути з розрахунком часу і матеріально-технічного забезпечення у польових і камеральних умовах за даними різноманітних джерел інформації.
5. Вміти виконувати графічні і картометричні роботи.

Зміст діяльності студентів-практикантів. Забезпечення успішного проведення навчальної практики передбачає:

1. **Підготовчий етап.** Ознайомлення з програмою практики, напрямками досліджень, маршрутними спостереженнями, правилами експлуатації

приладів (топографічним, метеорологічних, гідрологічних та ін.), методикою польових досліджень, вимогами до звіту. Повторення та закріплення теоретичної бази необхідної для проходження польової практики. Отримання обладнання, інструктаж з техніки безпеки.

2. **Польовий етап.** Екскурсії на ключові природні ділянки (типові та унікальні ПТК), а також об'єкти природно-заповідного фонду. В залежності від мети та завдань навчальної практики на різних курсах проводяться певні географічні дослідження. У II семестрі досліджуються прості види топографічних зйомок та за даними вимірювання складаються карти ключових ділянок, вивчається геологічна будова, склад порід певної території, історія геологічного розвитку, основні геологічні процеси та явища, а також мікрокліматичні особливості району дослідження (практика з топографії, геології та метеорології). У IV семестрі вивчаються особливості рельєфу, ґрунтового покриву та гідрологічної мережі ключової ділянки (практика з геоморфології, гідрології та географії ґрунтів). У VI семестрі проводяться комплексні фізико-географічні (ландшафтні) дослідження, в ході якого студенти оволодівають методикою ландшафтного профілювання та отримують навички складання ландшафтних карт великого масштабу. Завершальною фазою навчальної практики з географії є комплексне географічне дослідження, яке поєднує вивчення особливостей функціонування природно-територіальних та соціально-економічних систем, а також оцінку ступеню раціональності суспільно-природної взаємодії та екологічної ситуації в районі досліджень.

3. **Камеральний етап.** Обробка даних, оформлення та захист звіту.

Форми звітності студента про практику. Для студентів обов'язковим є ведення щоденника, в якому фіксується зміст і всі види робіт, які виконував студент протягом проходження практики. Записи у ньому ведуться щоденно. Щоденник підписується студентом і викладачем - керівником практики. По закінченню практики студенти складають звіт з практики за встановленим планом та захищають основні положення цього звіту.

Норми оцінювання роботи студентів під час практики. По закінченню студентом проходження практики керівник практики перевіряє щоденник та звіт з практики, заслуховує захист звіту і виставляє загальну оцінку. Нормами оцінювання роботи студентів під час проходження практики слугує шкала ECTS, згідно з якою робота студента оцінюється за наступними критеріями:

№ з/п	Вид діяльності	Кількість балів
1.	Володіння методикою польових географічних досліджень	0-20
2.	Ведення щоденника та обробка зібраних даних	0-20
3.	Інтерпретація отриманих даних, оформлення звіту	0-20
4.	Захист основних положень звіту та оцінювання ступеню закріплення теоретичних знань, отриманих під час проходження польової практики (усне складання, або тестовий контроль)	0-40

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамена, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

2. Виробнича практика на підприємстві (установі) проводиться з відривом від навчання протягом 8 тижнів у 8 семестрі. Керівництво практикою здійснюють викладачі кафедри загальної та регіональної географії. Базами виробничої практики виступають підприємства та організації, з якими укладені договори про проведення виробничої практики.

Мета виробничої практики: закріплення на практиці теоретичних знань, отриманих студентами за час навчання, оволодіння сучасними методами в галузі їхньої майбутньої професії, набуття й удосконалення практичних

навичок і умінь за спеціальністю, формування на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати у практичній діяльності.

Основні завдання виробничої практики:

1. закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих студентами у процесі аудиторного вивчення дисциплін географічного змісту;
2. формування у студентів професійних умінь та навичок, застосування на практиці методів географічних досліджень;
3. ознайомлення з характером, змістом та умовами безпосередньої роботи за фахом;
4. одержання досвіду вирішення практичних задач, що вимагають застосування професійних знань і вмінь фахівця;
5. проведення необхідних спостережень (анкетування, опитування) та експериментів, первинної обробка статистичних даних;
6. апробація на практиці набутих професійних компетентностей;
7. виконання конкретного обсягу роботи на робочому місці з метою закріплення професійних навичок.

На підготовчому етапі керівник практики під час настановчої конференції обов’язково проводить зі студентами інструктаж з охорони праці і техніки безпеки. Керівник практики протягом всього терміну проходження студентами виробничої практики, контролює забезпеченім нормальних умов праці і побуту та проводить з ними відповідні інструктажі з охорони праці та техніки безпеки.

Зміст діяльності студентів-практикантів. Кафедра загальної та регіональної географії згідно укладених договорів та угод заздалегідь визначає бази виробничої практики, куди й розподіляє студентів, враховуючи тематику їхніх кваліфікаційних робіт. Проходження практики регламентоване календарним графіком її проходження, який складено керівником практики від кафедри загальної та регіональної географії та організації-бази практики

спільно з практикантом у відповідності до завдань практики та теми кваліфікаційної роботи студента. Крім виконання безпосередніх завдань практики, студенти можуть залучатись до виконання окремих інших завдань, в рамках робочого процесу бази практики, що не вимагають спеціальної кваліфікації.

Змістовий компонент виробничої практики включає виконання таких **завдань**:

1. складання індивідуального плану проходження практики, який перевіряється та затверджується керівником практики;
2. вивчення специфіки роботи підприємства, спостереження виробничих та невиробничих процесів;
3. проведення необхідних спостережень (анкетування, опитування) та експериментів, первинна обробка статистичних даних;
4. ведення щоденника практики з обов'язковим фіксуванням результатів самостійного аналізу її перебігу;
5. проведення досліджень у рамках студентської науково-дослідної роботи акумулювання й аналіз матеріалів для підготовки кваліфікаційної роботи студента;
6. складання індивідуального звіту з виробничої практики.

Під час практики студенти ведуть щоденник виробничої практики, який містить основні документи, що стосуються практики: розпорядження про скерування студента на практику, календарний графік проходження практики, відгук керівника від підприємства-бази практики про роботу студента на практиці, висновок керівника практики від кафедри, робочі записи.

Форми звітності студента про практику. Проходження практики завершується підготовкою та захистом звіту про практику. Матеріали до звіту готуються щоденно, а його безпосереднє оформлення здійснюється протягом останнього тижня практики.

Типова структура звіту:

1) титульна сторінка;
2) зміст;
3) загальна інформація про організацію – базу проходження практики;
4) інформація про функції, структуру та організацію роботи структурного підрозділу (відділу), де безпосередньо відбувалась практика;
5) опис виконання практики згідно з календарним планом;
6) формулювання індивідуального завдання;
7) матеріали та методи досліджень, що застосовувалися під час практики;
8) головні результати, отримані під час практики;
9) результати виконання додаткових завдань;
10) пропозиції щодо покращання проведення практики;
11) загальні висновки;
12) особисті враження від практики;
14) додатки.

Звіт про практику готується засобами комп'ютерного текстового редактора Word і друкується на стандартних аркушах формату А4 (210х297 мм). Розміри полів: верхнє, ліве та нижнє – 2,0 см, праве – 1,0 см. Нумерують сторінки вгорі справа без крапки з використанням арабських цифр. Звіт структурується на розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Номер підпункту складається з номера розділу, порядкового номера підрозділу, порядкового номера пункту та порядкового номера підпункту, розділених крапкою (наприклад, 1.3.2.1.). Відповідно до зазначеного стандарту рекомендовано такі налаштування для текстового редактора WORD. Шаблон – нормальний (Normal). Основний текст набирають шрифтом (Times New Roman) нормального накреслення (Normal) розміром 14 pt з міжрядковим інтервалом 1,5.

Прошитий або скріплений скобами звіт та щоденник про практику (з відгуком керівника практики від організації) протягом 3-х днів після завершення практики здають керівникові практики від кафедри загальної та регіональної географії, який перевіряє його якість та правильність оформлення,

підписує і передає звіт на кафедру. Підведення підсумків практики проходить у вигляді підсумкової конференції, де кожен студент звітує про проходження виробничої практики перед методистами, викладачами та магістрантами.

Норми оцінювання роботи студентів під час практики. За результатами захисту виставляється диференційована оцінка, яка заноситься до заліково-екзаменаційної відомості та залікової книжки магістранта за підписом керівника практики від кафедри.

Критерії виставлення оцінки:

- вичерпність і правильність виконання завдань практики – 30 балів,
- якість оформлення звіту – 20 балів,
- переконливість відповідей студента під час захисту – 20 балів,
- відгук керівника практики від організації – 30 балів.

Студента, який не здав звіту про практику або отримав на захисті незадовільну оцінку, направляють на практику повторно, він здійснює перескладання заліку практики за встановленою процедурою. Студент, який вдруге отримав негативну оцінку з практики, відраховується з університету.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамена, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни